

YENİ ÇAĞ BATI DÜŞÜNÇESİNDE HİRİSTİYANLIK VE SİYASET İLİŞKİSİYLE İLGİLİ BAZI DÜŞÜNCELER

Celal BÜYÜK*

Özet: Yeni Çağ'da din-siyaset ilişkisi, Orta Çağ dönemindekinden farklı bir karakter arz etmektedir. Bu dönemde Hıristiyanlığın etkisinden kurtulan siyaset, akıl ilkeleri ışığında, bu dünyayı düzenlemeyi amaçlamaktadır. 18. yüzyıldan itibaren siyaset, tamamen seküler bir karaktere bürünmüş; devlet de Tanrısal bir örgütlenmeden milli-siyasal bir örgütlenmeye dönüşmüştür. Bu çalışmada biz, Yeni Çağ'ın önemli düşünürlerinden bazılarını örnek alarak din-siyaset ilişkilerini inceleyeceğiz.

Anahtar Kelimeler : Hıristiyanlık, siyaset, din, Yeni çağ

Miladi asrın ilk çeyreğinde doğup Hz.İsa sonrası dönemde Pavlus'un düşünceleri doğrultusunda şekillenen Hıristiyanlık, üç yüz yıla yakın bir zaman içinde bir yandan Yahudiliğe, diğer yandan da Roma İmparatorluğu'na karşı belli bir strateji ile hareket etmek zorunda kalmıştır. Miladi 313 yılında imparator Konstantin'in fermanı ile İmparatorluk içerisinde resmi bir din sıfatını elde eden Hıristiyanlık, XI: yüzyılda birliğin bozulmasıyla Katolik ve Ortodoks Mezhepleri olmak üzere iki büyük mezhebe ayrılmıştır. XVI. Yüzyılda ise Protestanlık mezhebi ortaya çıkmış ve genel anlamda Hıristiyanlık, bu üç mezhebin kabulleri etrafında şekillenmiştir.(Aydm, 1995: 113)

Hıristiyanlık, güçlü bir hukuk ve idare sistemine sahip bir devlet örgütlenmesinin, Roma İmparatorluğu'nun egemenlik alanına giren topraklar üzerinde ortaya çıkmış bir inanç sistemi olarak, başlangıçtan itibaren, kendi Tanrısal anlayışı ile, kendi dışındaki bir başka inanç sistemine dayanan dünyevi iktidar arasındaki ilişkilerin niteliği üzerinde durmak zorunda kalmıştır. Bir bakıma Hıristiyanlığın doğuşundaki toplumsal şartların dayattığı bir zorunluluk karşısında Hıristiyanların, başlangıçta, Roma devletinin kendi toplumlarındaki ruhani sorunlara karışmamasını istediklerini ve bu yönde davranmaya çalıştıklarını görmekteyiz. Bu durum, zaman içinde, Hıristiyanlığın kurumlaşmasıyla kilisenin dünyevi iktidar üzerinde egemen olduğu anlayışına doğru gelinmiştir, ama ilk Hıristiyanların Roma devletiyle ilgili sorunları karşısında geliştirilen bazı görüşler, Hıristiyanlığın, din ve devlet işlerini birbirinden ayırmaya imkan verici bir inanç sistemi olduğu şeklinde düşüncelerin oluşmasına neden olmuştur. (Ağaoğulları ve Köker, 1991: 112; Şaylan, 1992: 67)

Orta Çağ batı düşüncesi, ağırlıklı olarak Hıristiyanlık dininin etkisi altındadır. Bu nedenle de Hıristiyanlık bağlamındaki teoloji tartışmalarının

* Arş.Gör., Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

yönlendirici izlerini taşımaktadır. Orta Çağ siyasal düşüncesini belirleyen temalardan en önemlisi, ruhani ve dünyevi iktidarlar arasındaki ilişki bir kez daha, ama farklı bir biçimde düzenlenmiş oluyordu. İki kılıç kuramı, kiliseye hem dünya işlerini idare etme, düzeni ve adaleti sağlama ve hem de ruhsal alanı yönetme güçlerini kendi elinde bulundurduğunu ama, dünya işlerini idare etmeye yarayan maddi kılıcı kralların eline verdiğini, kralların ise bu kılıcı kilisenin buyruklarına uygun olarak kullanmak zorunda olduklarını ileri sürme imkanı vermiştir. (Cassirer, 1984: 105; Ağaoğulları ve Köker, 1991: 183) Fakat kilise, zamanla dini alanı aşarak dünyevi bir güç haline gelmiş, kendine özgü teokratik bir devletle donatılmış olarak, devlet iktidarı ile durmadan rekabet etmiştir. (Mensching, 1994: 127)

Rönesans, batıda aklın öneminin kabul edilmesi hususunda bir dönüm noktası olarak kabul edilir. Kuşkusuz burada kastedildiği anlamıyla akıl, henüz felsefi anlam ve içerikteki 'akılcılık'ın kendisi ile doğrudan ilgili değildir. Yani kendisini dini naslarla sınırlı kabul etmeyen, dini doğruları tasdik etmekle yükümlü saymayan bir akıl doğmaktadır. (Hocaoğlu, 1995: 108; Başçı, 2002: 19) Hıristiyanlığın dogmalarını akılla işlemeye, felsefe ile temellendirmeye çalışan Rönesans felsefesi, giriştiği bu işte şu görüşe dayanıyordu: Dinin görüşü ile felsefenin görüşü birleşebilir, bunlar birbirine aykırı değildirler, dolayısıyla birbiriyle kaynaştırılabilir, birbirleri içinde eritilebilirler. (Gökberk, 1996: 185) Bir başka deyişle, Tanrı'nın yasası ile aklın yasası uzlaştırılabilir.

Rönesans ile birlikte, batı'da 'hür akıl' denen olay, esas itibarıyla, şu özelliği ile ortaya çıkmaktadır: "Kilise nasları karşısında serbest kalmak". Yani aslında hiçbir nass kabul etmemek değil, kilisenin sonradan ortaya koyduğu fakat Hıristiyanlığın özünde olmayan nasları reddetmek. Uygulamada ise hür akıl, kilise naslarını reddederken kendi nassını onun yerine koymaktadır. Aklın doğruyu bulma kabiliyeti vardır. Bu suretle insan, hakikat araştırmasında kendi ayaklarının üzerinde durabilecektir. (Hocaoğlu, 1995: 109)

Rönesans döneminde bu dünya, sevilmesi, tat alınması gereken reel varlık alanı olarak görülmeye başlanmıştır. Orta Çağ ile Rönesans arasında tam bir karşıtlık vardır: Orta Çağ insanı, ağırlık merkezini dinde bulan, Tanrı'nın etrafında dönen bir kültür sistemi içinde belli bir görevi olan bir organ gibidir; onun anlamını da, alinyazısını da belirleyen, kilise ile içinde bulunduğu sosyal toplumdur. Rönesans ise, insanı evrensel bir organizmanın etkisiz bir üyesi olmaktan kurtarıp, onu kişiliğini arayan, benliğinin özel renklerini bütün canlılıklarıyla ortaya koymak isteyen birey olarak ortaya koymuştur. Bu yüzden Rönesans, bir individualizm çağı kabul edilir. Rönesans düşünürleri, varolduğu sadece kutsal kitapta ileri sürülen ancak, öldükten sonra ulaşılabileceği bildirilen ve bu sebeple de test edilmesi hayatta iken mümkün olmayan müstakbel realite yerine, bugün var olanın realitesini ön plana çıkarır. Yani Rönesans dönemi, dini kültürün yerine, her bakımdan bu dünyanın olan,

artık öbür dünyaya değil de bu dünyaya bağlı olmak isteyen bir kültürün kurulmaya başlanıldığı çağdır. (Hocaoğlu, 1995: 110vd)

Rönesans'ın karakteristik düşünürlerinden biri olan Nicole Machiavelli (1469-1527), 'yeni insan' anlayışını, günün pratik-politik problemlerini çözmek için çıkış noktası olarak almıştır. O, hayat karşısında gözlemlerini kilisenin otoritesinden bağımsız bir şekilde yapmaya çalışır. Machiavelli, yazdığı eserlerinde siyasal iktidarın ele geçirilişini, korunmasını, büyümesini ve yitirilmesini incelemiştir. Gözlemediği olaylara, dinsel ya da ahlâki açıdan bakmayıp var olanı saptamaya çalışmıştır.

Machiavelli döneminin batı dünyasında, düşünce hayatına tamamen din egemendi. Gerçeğin arandığı tek yer, ruhbanın elindeki İncil'di. (Kezer, 1987: 161) Kısaca sanat, düşünce ve bilim, din adamlarının koyduğu katı sınırlar içine hapsedilmiş durumdaydı. Machiavelli'ye göre, bir devlet bir ulusa dayanıyorsa, yeter bir gücü var demektir. Devlet bütün gücünü bu kökten almalı, karşısında ve üstünde kiliseyi bulmamalıdır. Hukuk da kiliseye bağlı olmaktan kurtarılmalı, Hıristiyan din dogmalarından değil, doğrudan doğruya devletin özünden türetilmelidir. (Machiavelli, 1994: 56vd, 93) Machiavelli, iktidar olgusunu doğruluktan, ahlâktan, dinden ve metafizikten ayırmakta ve devleti diğer herhangi bir kaynaktan bağımsız, kendini var kılan değerler sistemi olarak ortaya koymaktadır. (Machiavelli, 1994: 86vd)

Filozof, o dönemde dine çok önem vermekle birlikte, kiliseye ve din adamlarına karşı çıkmıştır. Çünkü, ona göre "Ulusal İtalyan devletinin varlığının önündeki en büyük engel, kilisedir." Fakat sonra pragmatist bir anlayışla dini, devletin en iyi dayanağı kabul eder ve onun yokluğunun devletin çöküşü ve ortadan kalkışıyla sonuçlanabileceğini söyler. Ona göre din, insanın toplumsal yaşamının bir temeli değildir; ancak o, iyi bir düzen ortaya koyarsa iyidir. (Machiavelli, 1994: 59vd) Onun kabul ettiği anlamda din, yönetenin elinde yönetilen üzerinde bir etki ve kontrol aracıdır. Çünkü halkın egemene boyun eğmesini sağlayacak en güçlü duygular, dinsel duygulardır. Bu bakımdan yönetici olan kimsenin dindar olsun veya olmasın, son derece dindar görünmesi gerektiğini savunur. Yönetici, devleti korumak için çoğu kez verdiği söze, insanlığa ve dine aykırı davranışlarda bulunabilir, gerekli olan yerlerde kötülüğe başvurabilir. (Machiavelli, 1994: 87) Machiavelli, hükümdarlara devlet idaresinde özellikle kendi kudret ve nüfuzlarının korunmasını gaye edinmelerini ve bu gayenin sağlanması için her türlü aracı kullanmalarını tavsiye eder.

Machiavelli'nin devlete yaklaşımı Müslüman düşünür İbn Haldun(1334-1406)'unki ile temelde aynıdır. İkisine göre de en önemli unsur devletin çıkarlarıdır. Fakat Machiavelli, İslam ahlâkına bağlı kalan İbn Haldun'un gidebileceğinden çok daha öteye gider. Devlet çıkarlarına olan siyasi gereklilik onu şiddet, ihanet, imandan dönme ve hatta cinayet gibi ahlâken kınanan eylemlere göz yummaya sevk etmiştir. (Machiavelli, 1994: 88vd) Yine dinin insana ilham ettiği Allah korkusunun, insanı buyruk ve kanunlara itaatkar,

yemin veya sözü tutmada güvenilir ve yönetilmeye uygun yaptığını vurgulamada Machiavelli, İbn Haldun'la aynı fikirdedir.(İbn Haldun, 1990: 402vd.) Machiavelli'nin Hıristiyanlığa ya da genel anlamda dine karşı olan ilgisi, felsefi veya teolojik değil, tamamen pragmatik ve siyasedir. O, dini, devletin denetimi altına alarak iktidarın bir aracı ve sosyal bir denge aracı olarak kullanmak istemektedir.

Rönesans, yeni bir insan anlayışı yanında yeni bir din, yeni bir hukuk, yeni bir devlet anlayışı da getirmiştir. Bu yeni din hareketi, kendini 'Reformasyon' ve 'Tabii Din' hareketinde açıkça ortaya koyar. Reformasyon hareketini bazı kültür tarihçileri, Rönesans'ın başlatıcısı sayacak kadar önemli bulmuşlardır. Çünkü, onda da skolastik zihniyete ve dolayısıyla bütünüyle Orta Çağ'a karşı bir tepki vardır. Asıl Hıristiyanlığa dönmek, Orta Çağ'ın bozduğu Hıristiyan formları orijinal haliyle yeniden diriltmek, onun da ana hedefleri arasında yer almaktadır. (Gökberk, 1996: 200vd)

İlk dönem Hıristiyanlarından bazıları devleti, insanın günahlarına karşılık ilahi bir ceza olarak görmekteydiler. Yüzyıllar sonra 'Protestan Reformasyon'unda aynı noktaya gelinmiştir. (Abcarian ve Masannat, 1970: 13) Orta Çağ siyasal düşüncesinde, kralların iktidarının temelini ilahi olduğu ve bunun toplum ile Tanrı arasında varılan bir sözleşmeye dayandığını ileri süren görüşlere rastlamak mümkündür. Yeni Çağ düşünürleri ise, toplumsal sözleşme olgusunu Tanrısal bir kökene dayandırmamakta, aksine toplumu ve siyaseti açıklayabileceklerini umdukları bilimsel bir kuram oluşturma iddiasını taşımaktadırlar. (Şaylan, 1981: 29; Abcarian ve Masannat, 1970: 13) Yeni Çağ düşünürlerinin ortak amacı, toplumda iktidarın Tanrısal kaynaklı olmadığını, toplumsal ihtiyaçlar sonunda insanlar tarafından oluşturulduğunu göstermektir.

Reformasyon çağı, Tanrı kelamının serbestçe incelenmesini sağladı. Orta Çağ'ın statik kalıpları yerine, bu defa, sanatta ve dinde serbest incelemeler başlamış ve Orta Çağ'da toplum içinde kaybolan insan, inceleme konusu olarak ele alınmıştı. Artık her şeyin ölçüsü insandı. Yeni Çağ filozofları, hep bu yeni insan anlayışını konu edinmişlerdir. (Gökberk, 1996: 187) Yeni Çağ'da ortaya çıkan bu hümanist akımın etkisi, bütün sosyal kesimler ve aydınlar üzerinde olduğu gibi, ruhban sınıf üzerinde de görülmeye başlamıştı.

Hıristiyanlığa karşı protesto hareketini başlatan Martin Luther (1483-1546)'in getirdiği en önemli görüş, bütün insanların iman yolu ile, aracısız olarak Tanrı ile ilişki kurması, herkesin kendi kendisinin rahibi olması düşüncesi idi. Doğal olarak böyle bir düşünce, Tanrı ile kul arasındaki araçlar olan din adamları sınıfını, yani kilise örgütünü gereksiz kılıyordu. (Luther,1961: 111, 208vd)

Luther, Papalık başta olmak üzere, dinsel otoriteyi hiçbir aracı kurumun temsil edemeyeceği görüşünde idi. Ona göre en üstün dinsel otorite, kutsal kitaptı ve her Hıristiyan onu yorumlama yetkisine sahipti. Kilisenin bütün yorumlama yetkisini kendisinde toplaması söz konusu olamazdı. Luther'in başlattığı reform hareketiyle, Hıristiyanlığı sadece teolojik bir yoruma tâbi

tutmadığı anlaşılır. Onun Hıristiyanlığa asıl katkısı, milli birliği sağlamada ihtiyaç duyulanın, evrensel nitelikli dinsel bir otorite değil, tersine öncelikle yerel nitelikli dünyevi bir otorite olduğuna dair düşüncesinin formüllemesidir. (Sarıbay, 1996: 72vd.; Yazoğlu, 2001: 224)

Orta Çağ'da yaşadığı tecrübenin bir anlamda devamı olarak Katolik doktrin, devlet üzerindeki isteklerinden vazgeçmiş değildir. Bu doktrin, demokratik mekanizmayı kabul etmekle birlikte din-dünya ayrımını kabul etmemektedir. Buna karşılık, bağlayıcı bir devlet öğretisi olmayan ve bu nedenle de devlet sorunu konusundaki düşünceleri dogmatik olmayıp, tarihsel bir öğrenme sürecini ifade eden Protestanlık, baştan itibaren özellikle Luther çizgisinde devleti ayrı bir alan olarak görme eğilimindedir. (Köktaş, 1997: 55)

Katolik kilisesi ile Protestan kilisesinin inancı arasında, siyasal açıdan en anlamlı fark, Luther'in ileri sürdüğü, kilisenin kesinlikle devlete, krala tâbi olması düşüncesi idi. Ona göre yönetim, Tanrı tarafından düzene sokulmuştur ve halk başındaki yöneticilere zalim ve haksız dahi olsalar itaat etmelidirler. Yani dünyevi iktidar sahibi, Tanrı'nın görevlisidir. Bu güç ile o, din adına hizmet eder. Luther, bu dünyada uygulanan düzenin Tanrı'nın buyruğu ve Tanrı'nın verdiği bir düzen olduğuna inanmıştı. O halde, insanın yapması gereken Tanrı tarafından belirlenen şartları kabullenip, bunlara uymaktır. (Luther, 1961: 139vd)

Jean Bodin(1530-1596) de Machiavelli gibi, devletin güçlü olmasını yüksek bir değer sayar. Bütün gücü devletin elinde toplayarak kiliseyi bir kudret etkeni olmaktan çıkarmak ister. Ama Bodin, hukuka başlı başına bir yer vererek Machiavelli'den ayrılır. Çünkü ona göre, devletin başında bulunan ve mutlak olarak egemen olan kimse ya da kimseler ahlâk ve doğal hukuk yasalarına itaatle yükümlüdürler. Böylece, ahlâk ile doğal hukuk, devlet egemenliğinin sınırlarını çizmektedirler. Oysa Machiavelli'de hukuk, devlete bağlı idi ve devletin bittiği yerde hukuk da bitmekteydi. (Barbier, 1999: 55) Bodin, devlet için tehlikeli olan dinsel mücadeleleri, sağlam ve özerk temeller üzerine oturarak aşmak ister. Bu yüzden devlete doğal ve rasyonel bir temel atfeder ki bu devletin özgül dinlere bağlı olmamasına ve bunların yol açtığı çatışmaları önlemesine imkan verir. Dinsel sorunlar, siyasal bölünmelere yol açtığı ve devletin istikrarını tehdit ettiğine göre devlet için üstün ve bağımsız bir birlik ilkesi aramak gerekir. Bodin, bunu devletin gücünü artırmak, ona sürekli ve mutlak olmasını istediği bir egemenlik atfetmek suretiyle yapar. O, devlete ve krala büsbütün bir güç atfederek, onları dinsel tartışmanın üzerinde bir yere yerleştirerek birbirleriyle rekabet halindeki mezheplerden bağımsız olmalarını sağlar. Ona göre yalnızca güçlü bir devlet ve mutlak bir kral milletin birliğini koruyarak sürdürebilir. (Barbier, 1999: 55vd.)

17.Yüzyılda devlet ve toplumu açıklamaya yönelik sözleşme kuramları ortaya çıkmıştır. Buna göre Tanrı'nın insanı yarattığı andan itibaren ona bir yetki ya da otorite devrettiği kabul edilmektedir. Çünkü insan, Hıristiyanlıktan çok daha önce yaratılmıştır. Yaratıldığı andan itibaren de Tanrı'nın kendisine

verdiği akıl ile adaleti kavramıştır. Daha sonra bu doğal yaratılış düzeni, insanlar tarafından bozulup adalet ortadan kalkınca, Tanrı yeniden mesaj göndermiştir. İşte Aydınlanma çağının düşünürleri bu noktadan hareketle, adil bir toplum ve devlet düzeninin ancak tek tek insanlar arasında oluşacak bir sözleşmeye dayanarak kurulabileceğinden söz etmişlerdir. Bu sözleşme, siyasal sistem için tek meşruiyet kaynağı olarak kabul görmeye başlamıştır. (Şaylan, 1981: 72)

Burada vurgulanması gereken önemli nokta, artık devletin Tanrısal bir kurum olmaktan çıkarılıp toplumsallaştırılması ve toplum içinde insan ilişkilerine bağlı olarak neden ve nasıl olduğunun bilimsel olarak açıklanmaya gayret gösterilmesidir. Thomas Hobbes(1588-1679) ve Jean Jacques Rousseau(1712-1778), o dönemde belirleyici rol oynayan din yerine bir toplum sözleşmesi önermişlerdir.

Hobbes'a göre, “tabiiatta olduğu gibi, devlette de hakkı meydana getiren kuvvettir.” İnsanların tabii devleti herkesin herkese karşı savaştır. Devlet, buna son veren zorunlu araçtır. Bireyler tarafından gösterilecek körü körüne ve mutlak itaate karşılık devlet, onların hayat ve mallarını korur. Onun iradesi en yüksek kanundur. (Hobbes, 1992: 130) Din, toplumsal örgütlenmenin bir parçasıdır. Toplum tarafından düzenlenir ve yaşama katılır. (Hobbes, 1992: 85) Bütün dini kurumlar, devletin pozitif kanunlarına tâbidir. Bu yüzden papalığın devlete karşı üstünlük iddiası temelsiz ve zararlıdır. Ona göre iç barışı sağlayabilmenin tek yolu, devlet başkanının aynı zamanda kilisenin de başkanı olması, onu da denetimi altında tutabilmesidir.

Hobbes, bilhassa kiliselerin devlet işlerine karışmasını önleme konusunda endişe sahibidir. Onun öğretisinde kilise, devletin bir şubesi haline gelmektedir. Çünkü o, kiliseyi başına buyruk olması durumunda istatistik ve parçalanmaya yol açan tehlikeli bir kurum olarak görüyordu. (Hobbes, 1992: 325) Hobbes, yalnızca kilise üzerinde değil, dahası bizzat inanç üzerinde, siyasal iktidarın ruhları/zihinleri yönetebileceği ve devletin birliğini yıkacak ayrılıklara engel olabilecek tarzda tümel bir devlet denetimini gerekli görmektedir. (Hobbes, 1992: 153vd.) O, hak ve haksızlığın iyi ile kötünün sözü ancak devlette edilebilir görüşünü benimseyerek, hukuk ve ahlâk gibi dini de devlete bağlar. (Hobbes, 1992: 325)

Hobbes gibi John Locke(1632-1704)'a göre de politik toplum düzeni, sadece insanların bu dünyayla ilgili şeylerin mülkiyetini emniyet altına almak, fertlerin mutluluğunu sağlamak için kurulmuştur.(Locke, 1998: 16) İnsanların ruhlarına veya cennete yönelik eylemleri devlete ait olmadığı yahut onu hiç ilgilendirmediği için tamamen her insanın kendisine bırakılmıştır. Ayrıca yöneticiler ve ruhaniler kendi dininden veya kilisesinden olmayan birini özgürlüğünden ve dünyevi çıkarlarından yoksun bırakamaz. Kilise ve siyasal toplum ilişkisi konusunda Locke, sivil ve dünyevi alandaki gücün tamamen dünyevi otoriteye ait bulunduğunu belirtmekte ve kilise ile devlet ayrılığını kesin bir şekilde ortaya koymaktadır. Ona göre rahiplerin yetkilerinin kilise

sınırları içinde kalmalı ve bu hiçbir şekilde, sivil işlere yayılmamalıdır. Çünkü kilisenin kendisi devletten ayrı ve farklı bir şeydir. Buna karşılık siyasi otoriteler de ibadet ve törenlere karışma, belli bir ayin veya töreni dayatma veya yasaklama yetkisine sahip değildir.(Locke, 1998: 43) İnsanların ruhlarının kurtuluşu siyasi yönetime ait olamaz. Çünkü kanunların sertliği ve cezaların şiddeti, insanları ikna etmeye ve fikirlerini değiştirmeye yetse bile ruhlarının kuruluşuna yardımcı olamaz.(Locke, 1998: 19) Ona göre hükümetin hedefi, insanların hayatının hürriyetinin ve mülkiyetinin korunmasıdır. Devlet ise, tabii kanunların uygulanması için bir araçtır. Devlet, yalnızca insanların dünyevi varlıklarını korumak ve geliştirmek amacıyla yönelik olarak kurulmuş insanlar topluluğudur. Kilise ise devletten farklı olarak hür ve iradi bir topluluktur. Kilise ve devlet, birbirinden hem doğaları, hem işlevleri, hem de faaliyetleri itibarıyla ayrı iki gerçeklik alanıdır. (Locke, 1998: 16) Locke dinin devlete karışmaması gerektiğini belirtirken, Hobbes ile aynı düşünürken, devletin de dine karışmaması gerektiğini söylerken ondan ayrılır.

18.Yüzyıl, Hıristiyan dünyasındaki din-siyaset ilişkileri için bir dönüm noktası olmuştur. 18.Yüzyıl Aydınlanmasının ana özelliği, laik bir dünya görüşünü kendisine tam bir bilinçle temel yapması, bu laik görüşü hayatın her anında tutarlı olarak gerçekleştirmeye çalışmasıdır. Bu akım ilk olarak, 17. yüzyılın büyük felsefe sistemlerinde güçlü bir şekilde dile getirilmişti. 18.Yüzyıl filozofları ve büyük düşünürleri, 17. yüzyılda ortaya çıkan yeni insan anlayışını hükümet işine de uygulamaya koyuldular. Tanrı hukukuna dayanan hükümet yerine insan hukukuna dayanması gereken hükümet anlayışından bahseder oldular. Onlara göre insan, akıl sahibidir. Aklını kullanarak benliğini ve hürlüğünü bulur. Onun için bir ülkede hükümet işi görülürken insanların akıllarına göre hareket edilmelidir. Bu bakımdan hükümetin şekli de, insanların kendilerine ait görülecek ve yapılacak işler için kendi akıllarına müracaatı sağlayacak olan bir şekilde olmalıdır. Madem ki, toplum halinde yaşayan insanlar, işlerini bir düzene koyabilmek için bir emre tâbi olacaklar, o halde bu emir, ilahi hukukta olduğu gibi başka yerden gelmemeli, bizzat kendilerinden gelmelidir. İnsanlar, ancak kendi akıllarının verdiği emirlere tabi olmalıdırlar. (Başcı, 2002: 20) Aydınlanma çağı, Tanrı'nın yerine, soyut insan hakkı ve millî egemenlik kavramının getirildiği felsefe düşüncelerine dayanmaktadır.

18.Yüzyıl filozofu olan Jean Jacques Rousseau, siyasi otoritenin iki ayrı kuvvet tarafından paylaşılmasını, toplumsal düzeni bozan ve tekamülü durduran bir huzursuzluk kaynağı saymaktadır. Ona göre din, otoriteye ortak olmak gayesini gütmeyen, siyasi otoriteyi etkilemeye çalışmalıdır. Din, insanlık için olduğu gibi toplumsal hayat için de gereklidir. Fakat o, kendi alanında kalmalı, devlete etki etmemelidir. (Rousseau, 1994: 151) Rousseau, bir yandan inanç özgürlüğünü savunurken ve siyasal iktidarın inançlarla uğraşamayacağı düşüncesini taşıırken diğer yandan da tüm toplum için dinsel bir temelin gerçekliğinin bilincinde olarak devlete sıkı bir şekilde bağımlı ve onun siyasi birliğini sağlaması gereken sivil bir dini, devletin hizmetine sunar.

(Barbier, 1999: 105,173) Locke ve Rousseau, liberal felsefenin temellerini kurarken siyasal yapının temellerini artık Tanrısal buyruklarda değil, insanda görmektedirler.

Aydınlanma ile birlikte siyasal yapının nitelikleri ve temelleri, dinsel kurallara ve kilisenin görüşüne göre yorumlanmamaktadır. Devlet de, bir Tanrısal örgütlenme olmaktan çıkmış, milli bir siyasal örgütlenme durumuna gelmiştir.

G.W.F.Hegel(1770-1831) de bu yüzyılın vermiş olduğu genel hava içerisinde, devlet otoritesine ait prensiplerin, o devlette geçerli olan hukuk formlarından alınmış olduğunu belirtir. Ona göre Rousseau'nun devletin temeline iradeyi koyması, devlet kavramının incelenmesi sürecine yaptığı en büyük katkıdır. (Hegel, 1991: 200)

Hegel'e göre din, sefalet, düzen bozukluğu ve baskı devirlerinde aranan bir şeydir. İnsanlar onda adaletsizliğe karşı bir sığınma ve teselli bulurlar. Dinde öyle bir şey vardır ki, dünyanın bütün değişkenliğine, gayelerin boşluğuna, menfaat ve mülkiyetlerinin geçiciliğine rağmen, insana daima bir değişmezlik, en yüksek derecede bir özgürlük ve mutluluk bulabilmenin huzurunu verir. Fakat din, böyle Tanrısal irade olarak devletin prensibini meydana getirirse bile, bir temel olarak kalır ve bu noktadan sonra din ve devlet birbirinden ayrılmaya başlar. Ona göre devlet, bir alemin formasyonu ve organizasyonu içinde gelişen Tanrısal iradedir. (Hegel, 1991: 212)

Din, mutlakla bir ilişkidir ve devlet sorununda salt bu forma bağlı kalır. Bunu devletin esasını belirleyen bir şey olarak alırsak, kanunlar ve kurumlar halinde gelişmiş bir organizma olan devlet, istikrarsızlığa, güvensizliğe ve güçsüzlüğe mahkum edilmiş olur. Bu durumda kanunlar, dinin formuna uygun negatif bir karakter edinir ve sübjektif bir şey halini alırlar. (Hegel, 1991: 212) Din eğer gerçek bir din ise, devlete karşı negatif bir tavır almak şöyle dursun, aksine onu tanır ve destekler. Devlet de, dini topluluğa dini gayesini gerçekleştirebilmesi için her türlü güveni ve korumayı sağlamakla görevini yerine getirir. Bunun yanında ortak dini görüşlere sahip bireylerin oluşturduğu grup, topluluk halini aldığı zaman, mutlaka devletin idari gözetimi altına girer. (Hegel, 1991: 214vd.)

Hegel de devletin organik bir birliğe sahip olduğunu vurgulamaktadır. Böyle bir organizmada Aristoteles'in tanımına göre bütün, parçalardan önce gelir. Hegel'in birliğinin, çelişkilerin birliği olduğu görülmektedir. Yani kilise ile devlet bir çatışma halinde de olsa bir çatı altında buluşabilmektedir.

Hegel, kilise ile devletin sahalarının ayrı olması ve dinin devlete tesir etmemesi, gerekirse sadece devleti desteklemesi gerektiği görüşüyle Hobbes, Locke ve Rousseau ile aynı düşünür.

Sonuç olarak, 16. Yüzyıl ile 20. yüzyıl arasında din-siyaset ilişkilerine dair yaklaşımlardaki çeşitliliğin sebebi, hem din hem de devlet anlayışlarındaki büyük değişimden kaynaklanmaktadır. O dönemde ortaya çıkan reform hareketleri, Hıristiyanlığın toplumsal ve siyasal nüfuzunun zayıflamasına yol

açmıştır. Devlet de dinin zayıflamaya başladığı andan itibaren onun vesayetinden kurtulmaya çalışmıştır. (Barbier, 1999: 351vd) Batı Hıristiyan tarihinde siyasi iktidarla ilgili başlayan kavgalar, bir yandan teokratik düzeni öngören kilisenin egemenliğine son verirken, diğer taraftan kralların mutlakıyetçi yönetimlerini güçlendiriyor, böylelikle monarşilere meşruiyet kaynağı hazırlıyordu. 1789 Fransız İhtilali ile kilisenin egemenliğine son verildikten sonra bu sefer kavgalar, yönetimleri dini, aristokratik ve mutlakıyetçi idarelerden kurtarıp, cumhuriyet ve demokratik yönetimleri kurmaya yönelmiştir.

Abstract: Religion-politics relation in Modern Time presents a different character from Medieval Ages. In this age, politics that got out of effect of Christianity aims at organizing this world by way of reason principles. From 18. Century, politics took completely secular character and state also changed from a divine organization to a national-politics organization. In this research, setting an example some of important philosophers in Modern Time, we will investigate religion-politics relations.

Key Words : Christianity, politics, religion, Modern time

Kaynakça

- Abcarian, Gilbert–Masannat, George S., (1970), **Contemporary Political Systems, An Introduction to Government**, New York.
- Ağaoğulları, M. Ali- Köker, Levent, (1991), **İmparatorluktan Tanrı Devletine**, İmge Kitabevi, Ankara.
- Aydın, Mehmet, (1995), **Hıristiyan Kaynaklarına Göre Hıristiyanlık**, T.D.V.Yay., Ankara.
- Barbier, Maurice, (1999), **Modern Batı Düşüncesinde Din ve Siyaset**, Çev. Özkan Gözel, Kaknüs Yay., İstanbul.
- Başcı, Vahdettin, (2002), **17. ve 18. Yüzyıl Aydınlanma Döneminde Rasyonel Din Anlayışları ve Deizm**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yay., Erzurum.
- Cassirer, Ernst, (1984), **Devlet Efsanesi**, Çev: Necla Arat, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Gökberk, Macit, (1996), **Felsefe Tarihi**, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Hegel, G. W. F., (1991), **Hukuk Felsefesinin Prensipleri**, Çev: Cenap Karakaya, Sosyal Yayınları, İstanbul.
- Hobbes, Thomas, (1992), **Leviathan**, Çev. Semih Lim, Y.K. Yayınları, İstanbul.
- Hocaoğlu, Durmuş, (1995), **Laisizmden Milli Sekülerizme**, Selçuk Yayınları, Ankara.
- İbn Haldun, (1990), **Mukaddime**, c.1, Çev: Z.Kadiri Ugan, M.E.B. Yayınları, İstanbul.

- Kezer, Aydın, (1987), **Türk ve Batı Düşüncesinde Siyaset Kavramı**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- Köktaş, M.Emin, (1997), **Din ve Siyaset**, Vadi Yay., Ankara.
- Locke, John, (1998), **Hoşgörü Üstüne Bir Mektup**, Çev. Melih Yürüşen, Liberte Yay., Ankara.
- Luther, Martin, (1961), **Selections from his Writings**, Ed. J. Dillenberger, Anchor books, New York.
- Machiavelli, Nicole, (1994), **Hükümdar**, Çev. Selahattin Bağdatlı, Sosyal Yay., İstanbul.
- Mensching, Güstav, (1994), **Dini Sosyoloji**, Çev: M.Aydın,Tekin Kitabevi, Konya.
- Rousseau, J.Jacques, (1994), **Toplum Sözleşmesi**, Çev. Vedat Günyol, Adam Yay., İstanbul.
- Sarıbay, Ali Yaşar, (1996), "**Protestanlık ve Sekülerizasyon: Sosyolojik Bir Bakış**", Din-Devlet İlişkileri Sempozyumu, Beyan Yay., İstanbul.
- Şaylan, Gencay, (1981), **Çağdaş Siyasal Sistemler**, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yay., Ankara.
- Şaylan, Gencay, (1992), **Türkiye'de İslamcı Siyaset**, V Yayınları, Ankara.
- Şenel, Alaaddin, (1990), **Siyasal Düşünceler Tarihi**, V Yayınları, Ankara.
- Yazoğlu, Ruhattin, (2001), "**Martin Luther ve Thomas Hobbes'ta Din-Devlet İlişkisi**", EKEV Akademi Dergisi, c.3, Sayı:2, Erzurum.